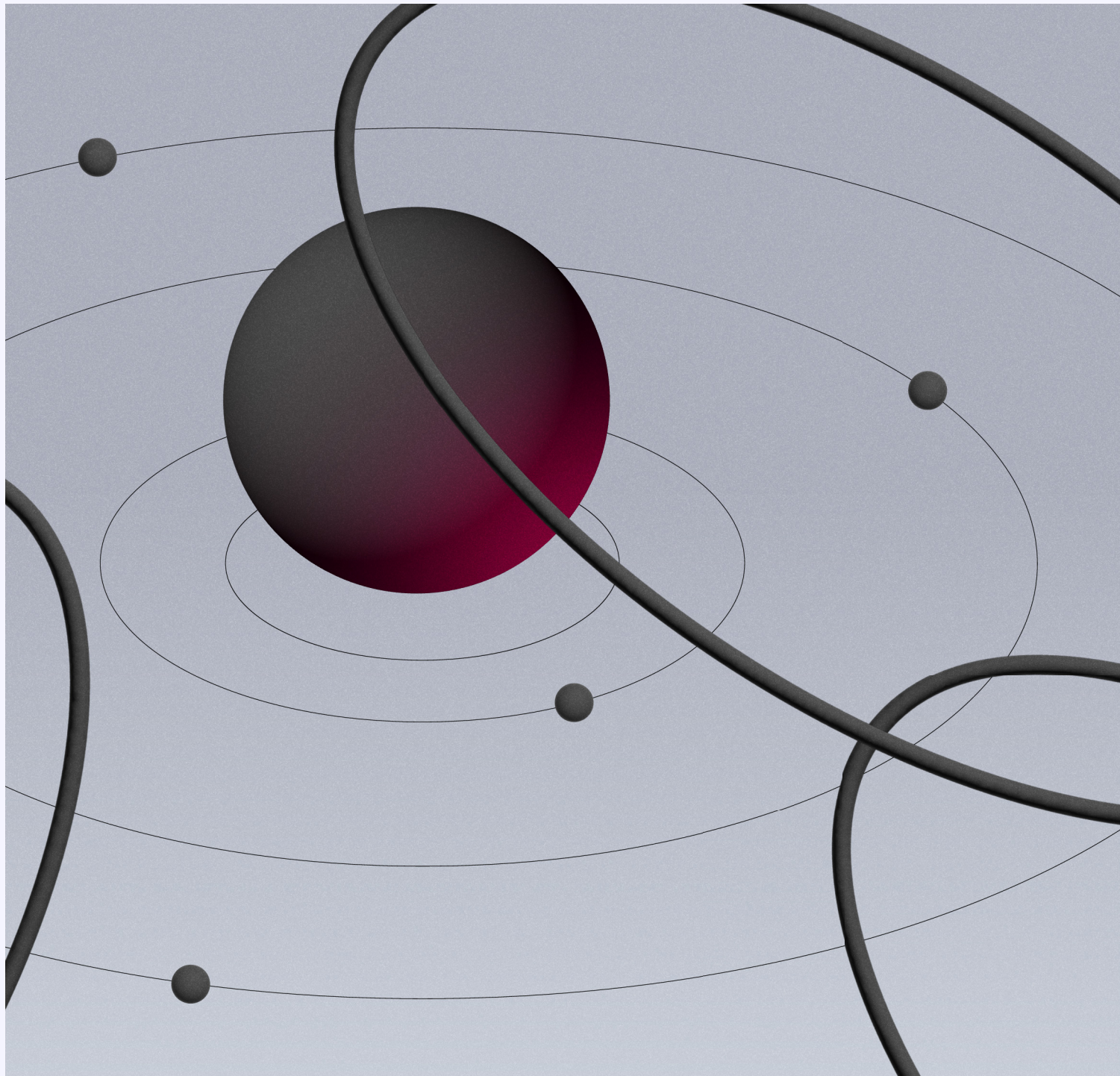

Аналітичний бриф

Участь жінок у процесі досягнення сталого та справедливого миру: виклики та рекомендації

Підготовлений за результатами експертного обговорення “Посилення участі жінок у процесі досягнення сталого та справедливого миру”, проведеного Асоціацією жінок-юристок України “ЮрФем”, Українським Жіночим Фондом та Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики 24 червня 2025 року

Над документом працювали експертки Аналітичного центру Асоціації жінок-юристок України “ЮрФем” спільно з Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики Катериною Левченко, Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики та Українським Жіночим Фондом.

Підготовка цього документа стала можливою завдяки підтримці Уряду Великої Британії, наданої через Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку Великої Британії в межах проєкту “Жінки. Мир. Безпека: діємо разом”, що реалізується Українським Жіночим Фондом. Інформація, що міститься в документі, не завжди відображає погляди Уряду Великої Британії та/або Урядової уповноваженої з питань гендерної політики чи Українського Жіночого Фонду.

Резюме матеріалу

Станом на сьогодні, з огляду на актуальні процеси та дискурси в Україні та навколо України, питання “сталого миру” та “справедливого миру” безпосередньо пов’язані з питаннями євроінтеграції, потребою в гарантіях безпеки та забезпечення правосуддя з урахуванням досвіду війни починаючи з 2014 року. Вони вказують на потребу у визначенні справедливого миру та його складників. Водночас в українському суспільстві спостерігається відсутність єдиності в розумінні, яким “справедливий мир” має бути. Досі у нас відсутня системна комунікація на різних рівнях щодо українського бачення. При цьому до такого визначення обов’язково мають бути включені також питання безпекових альянсів та гарантій, правосуддя і притягнення до відповідальності воєнних злочинців, відновлення в контексті соціальної та економічної підтримки, інфраструктури, реінтеграції військовослужбовців/виць, осіб, що постраждали від воєнних злочинів, та осіб, які перебували в окупації, а також наскрізні питання інклюзивності та гендерної чутливості.

Не менш важливим є й аспект європейської інтеграції, який має бути невіддільним компонентом процесу повоєнного відновлення України, зокрема, в частині гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* ЄС. Крім того, ключовими напрямками є виконання порядку денного 1325 “Жінки, мир, безпека”, врахування ген-

дерного виміру в секторі безпеки й оборони та створення методологічних інструментів із залучення жінок для місцевих громад. Україна вже рухається в усіх перелічених напрямках та має й надалі посилювати свою діяльність.

Жінки відіграють помітну роль у цих процесах. Однак їхнє залучення до процесів прийняття рішень не є системним та послідовним. Якщо аналізувати склади переговорних груп починаючи з 2014 року, жінки або не представлені взагалі, або залучаються періодично, що свідчить про відсутність наскрізної гендерної політики щодо формування складів таких груп. Крім того, відсутні механізми системної участі жіночих громадських організацій у процесах планування повоєнного відновлення, так само як і механізми для забезпечення їх відповідними ресурсами для ведення такої діяльності. Частиною відповіді на ці виклики, як видається, може стати посилення інституційного потенціалу Коаліції 1325. Вони вже є активними гравцями в забезпеченні гендерної рівності та посиленні ролі жінок у процесах розбудови миру. Особливу увагу в цьому процесі слід приділити розвитку жіночого лідерства на місцевому рівні, а також менторству, посиленню переговорних навичок і адвокаційного потенціалу лідерок, зокрема тих, хто працює у громадах.

Не менш важливим є і врахування голосу українок, які перебувають за кордоном, в тому числі й у “країнах нової міграції”. Їх слід розглядати не просто як переміщених осіб, а і як неформальних суб’єктів міжнародної адвокації, що мають вплив на місцевому, а, подекуди, й більш широкому рівні. Саме тому необхідно забезпечити їх участь у стратегічному діалозі, відповідних робочих групах та розробки й просування політики відновлення.

Зміна підходів до системності участі жінок та їх організацій у процесах перемовин, розбудови миру та повоєнного відновлення має потенціал стати запорукою покращення ефективності, сталості та всеосяжності цих процесів. Підвищення кваліфікації фахівчинь, використання гендерно чутливої мови, створення системної підтримки для лідерок на місцевому рівні, залучення військовослужбовиць, ветеранок, волонтерок, науковиць та представниць діаспори, а та-

кож висвітлення впроваджуваної діяльності та інформування громадян/ок – усе це дозволить розширити та посилити участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень у національних і міжнародних інституціях, а також у механізмах запобігання, управління та вирішення конфліктів.

Необхідно вживати також заходів для консолідації українських жінок і суспільства загалом з метою формування розуміння, що досвід кожної та кожного у війні, є унікальним і однаково важливим. Зусилля мають бути спрямовані на створення платформ для діалогу, взаємної підтримки та активної залученості. Водночас реалізація всіх рекомендацій потребує належної міжвідомчої координації, спільних зусиль і системної інституційної підтримки жіночого лідерства.

Вступна частина

На дванадцятому році війни Російської Федерації проти України та четвертому році повномасштабного вторгнення, в умовах значних гуманітарних викликів, окупації частини території, постійних російських атак та незламного спротиву українського народу, питання формування засад справедливого й сталого миру, що ґрунтується на демократичних цінностях, правах людини, гарантіях безпеки та членстві України в Європейському Союзі, набуває вирішального значення. Досягнення цієї мети обумовлює важливість включення жінок у процеси міжнародних перемовин та миробудівництва, щоб забезпечити належне врахування їхніх потреб та інтересів на усіх рівнях.

Міжнародні документи, насамперед Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” та її сестринські резолюції 1889 (2009), 2122 (2013), 2242 (2015), 2493 (2019), визначають ключову роль жінок у запобіганні конфліктам, їх врегулюванні та в миробудуванні. Вони наголошують на важливості рівної участі жінок та їх повноцінного залучення до всіх зусиль з підтримання та сприяння миру і безпеці, а також на необхідності посилення їхньої ролі в прийнятті рішень щодо врегулювання конфліктів.

Виконуючи міжнародні зобов’язання, Україна стала першою країною у світі, що розробила та ухвалила Національний план дій із виконання Резолюції 1325 під час активного збройного конфлікту, розпочатого Російською Федерацією у 2014 році. У 2016 році було затверджено перший Національний план дій на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 №113-р), а у 2020 році – другий план на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 №1544-р, зі змінами, внесеними розпорядженням від 16.12.2022 №1150-р). Наразі розроблено проєкт третього Національного плану дій на 2026–2030 роки, в якому особливу увагу приділено питанню забезпечення належного представництва жінок у переговорних процесах і миротворчих ініціативах.

Як результат, спостерігається певне покращення ситуації із представленістю жінок в секторі безпеки та оборони та миротворчих процесах. Згідно з даними, оприлюдненими Міністерством оборони України 8 березня 2025 року, до складу Збройних Сил України входило понад 70 тисяч жінок-військовослужбовиць, з яких понад 5,5 тисяч

перебували безпосередньо на передовій.¹ Це на 20% відсотків більше порівняно з 2022 роком.² Однак, за останньою відомою інформацією, частка жінок на керівних посадах у війську становить 11%.³

Що стосується участі жінок у мирних переговорах, ситуація видається дещо гіршою. Попри те, що українські дипломатки та політикині брали участь у неформальних переговорах і консультаціях, до складу офіційних українських переговорних груп із Російською Федерацією з початку повномасштабного вторгнення їх досі не було включено. Це створює ситуацію, коли їхній внесок залишається менш видимим і менш систематичним та не відображається у публічному вимірі.

Попередній досвід включення жінок у переговорні формати в Україні вже мав місце. Зокрема, Указом Президента України від 19 травня 2020 року №167/2020 до складу делегації у Тристоронній контактній групі було включено заступницю Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України Юлію Свириденко (як представницю в робочій групі з соціально-економічних питань) та голову Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Галину Третякову (як представницю в робочій групі з гуманітарних питань). Проте з 2022 року ця позитивна практика не була продовжена. Зокрема, Укази Президента України від 15 травня 2025 року №306/2025, від 1 червня 2025 року №359/2025 та від 22 липня 2025 року №539/2025 “Про делегацію України

для участі в переговорному процесі з міжнародними партнерами України, а також із представниками Російської Федерації щодо досягнення справедливого і сталого миру” засвідчили повну відсутність жінок у складі делегацій.

Ця ситуація яскраво засвідчує системну проблему недостатньої залученості жінок до процесів прийняття рішень як на національному, так і на міжнародному рівнях, включно з механізмами запобігання, управління й врегулювання конфліктів. Це викликало серйозну дискусію серед жіночих правозахисних організацій щодо залучення жінок до переговорних процесів з Російською Федерацією для досягнення справедливого і сталого миру. Суспільне прагнення полягає у забезпеченні безпосередньої та реальної участі українських лідерок у миротворчих процесах регіонального, національного та міжнародних рівнів, у тому числі у ролі переговорниць, а також посилення необхідних їм для цього компетенцій.

Як результат, громадською організацією “Інформаційно-консультативний жіночий центр” було надіслано офіційне звернення до Президента України (лист Офісу Президента України №43-01/140 від 20.03.2025 р.) з вимогою забезпечити представництво жінок у складі переговорних делегацій та їх офіційного залучення до переговорного процесу. Лист було передано на розгляд Кабінету Міністрів України.

На підставі цього звернення та подальших консультацій 24 червня у Києві відбу-

¹ Міноборони розповіли, скільки жінок служать в ЗСУ. URL: <https://suspihne.media/965741-u-minoboroni-rozpovili-skilki-zinok-sluzat-v-zsu/>

² Там само.

³ ZMINA. Із 2014 року кількість жінок у Збройних силах України зросла у два з половиною рази. URL: <https://zmina.info/news/z-2014-roku-kilkist-zhinok-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-zroslo-u-25-raza/>

лося експертне обговорення “Посилення участі жінок у процесі досягнення сталого та справедливого миру”, організоване Асоціацією жінок-юристок України “ЮрФем”, Українським Жіночим Фондом та Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики. До участі в цьому заході були запрошені представниці державних органів, а також громадянського суспільства.

Суб’єкти, представниці яких брали участь в заході:

- Апарат Урядової уповноваженої з питань гендерної політики;
- Верховна Рада України;
- Міністерство закордонних справ України;
- Міністерство юстиції України;
- Міністерство внутрішніх справ (Управління моніторингу дотримання прав людини, відділ з питань дотримання гендерної рівності);
- Міністерство цифрової трансформації України;
- Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України;
- Департамент головної інспекції та дотримання прав людини НПУ (відділ моніторингу питань гендерної рівності та недискримінації, Управління дотримання прав людини);
- Офіс Віцепрем’єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;
- Директорат стратегічного планування та цифровізації;
- Служба гендерної інтеграції управління соціального супроводу департаменту персоналу Головного управління Національної гвардії України;

- Апарат радників Генерального штабу Збройних сил України;
- Апарат Урядової уповноваженої з питань гендерної політики;
- дипломатичні установи;
- Український жіночий фонд;
- Arm Women Now;
- ГО “Український жіночий конгрес”;
- Асоціація жінок-юристок України “ЮрФем”;
- ГО “Нумо, сестри!”;
- ГО “SEMA Україна”;
- ГО “The Day After”;
- ГО “Ла Страда-Україна”;
- ГО “Дівчата”;
- NDI Ukraine;
- Експертна група з питань протидії торгівлі людьми, домашньому насильству та гендерної рівності Директорату розвитку соціальних послуг;
- Громадський Альянс “Політична дія жінок”;
- ГО “Інформаційно-консультативний жіночий центр”.

Метою обговорення було визначення ключових елементів справедливого й сталого миру, зокрема питань правосуддя, інституційних реформ, інклюзивності, відновлення, євроінтеграції, національної єдності та реінтеграції військових. Особлива увага приділялася ролі жінок як суб’єктів миробудівництва, бар’єрам на шляху їхньої участі, а також необхідним компетенціям для ефективного представництва у переговорах.

Обговорення дозволило виокремити важливі прогалини й сформулювати стратегічні напрями подальшої діяльності. Зокрема, була підтверджена потреба не лише у змінах політик та законодавства, але й у розвитку лідерського потенціалу українських жінок, особливо тих, хто працює на рівні громад. У зв’язку з цим гостро постало

питання підсилення їхніх професійних і лідерських компетенцій та формування практичних рекомендацій для подальших дій для забезпечення здатності жінок ефективно брати участь у міжнародних перемовинах.

Одним із результатів проведеного експертного обговорення стало звернення, скероване до Секретаря Ради національної безпеки і оборони України Рустема Умерова, який Указом Президента України від 22 липня 2025 року №539/2025 був призначений головою офіційної делегації та уповноважений вносити, за погодженням із Президентом України, зміни до складу делегації України. Цим зверненням була надана пропозиція включити до складу офіційної делегації України жінок з метою забезпечення їхнього офіційного представництва в переговорному процесі.⁴

Іншим результатом обговорення став цей аналітичний бриф, який структуровано відповідно до 6 ключових питань, винесених на дискусію:

- якими є елементи процесу досягнення сталого та справедливого миру та як вони взаємопов'язані?
- євроінтеграційний процес та процеси гендерно чутливого відновлення: як інтегрувати європейські стандарти рівності?

- жінки як суб'єкти процесу досягнення сталого та справедливого миру, їх видимість та присутність у цьому процесі станом на сьогодні, зокрема у переговорних процесах: які бар'єри існують та де спостерігаються зміни?
- яким чином забезпечити представлення жінок у тих процесах, де вони менш видимі та залучені? Які політичні, нормативні чи інституційні інструменти можуть цьому сприяти?
- у які саме сфери процесу досягнення сталого та справедливого миру залучення жінок є вкрай важливим?
- лідерки якого рівня та з яким колом компетенцій повинні бути залучені до процесу досягнення сталого та справедливого миру в Україні?

У цьому брифі буде також розглянуто ще одне, сьоме, питання, яке не було винесено на експертне обговорення, однак є одним з ключових в процесі розбудови миру:

- які питання, що відображають інтереси й потреби різних груп жінок і чоловіків, мають бути включені до переговорного процесу та яким чином здійснювати їхню адвокацію?

Кожен із зазначених розділів містить

⁴ Кандидатки, яких було рекомендовано для включення до складу офіційної делегації України:

Айвазовська Ольга, міжнародна експертка з виборчих процесів, прав людини та розробки законопроектів, голова правління Громадянської мережі ОПОРА; **Денисенко Лариса**, українська письменниця, адвокатка, правозахисниця; **Кіт Христина**, голова Асоціації жінок-юристок України "ЮрФем", правозахисниця, адвокатка, к.ю.н.; **Огризко Леся**, фахівчиня з міжнародних відносин і міжнародної безпеки, співзасновниця та директорка аналітичного центру Sahaidachnyi Security Center; **Печончик Тетяна**, голова правління Центру прав людини ZMINA; **Сотник Олена**, директорка Rasmussen Global Ukraine, радниця Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції

опис поточного стану справ, основних викликів та проблем, озвучених учасницями заходу, а також рекомендації, сформульовані на основі їхнього досвіду й експертизи.

Цей документ покликаний стати базою для формування політичних рамок та орієнтирів щодо забезпечення участі українських жінок у процесах переговорів і становлення миру та слугувати орієнтиром для розробки подальших стратегій і державних політик.

I. Якими є елементи процесу досягнення сталого та справедливого миру та як вони взаємопов'язані?

У сучасній термінології ООН використовується поняття **“sustaining peace”** – “забезпечення/підтримання миру”, яке в українській термінології перекладається як **“сталий мир”**.⁵ Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 70/262 (2016) та Резолюції Ради Безпеки ООН 2282 (2016) сталий мир розглядається як довготривалий процес, який ґрунтується на усуненні причин конфлікту, створенні стійких інституцій, відновленні економіки, зміцненні верховенства права, формуванні культури ненасильства та забезпеченні рівності. Його завдання – запобігти повторному загостренню конфлікту й створити умови для відновлення суспільної довіри.

Термін **“just peace”**, тобто **“справедливий мир”**, не має уніфікованого нормативного визначення в документах ООН. Однак у політико-правовому та академічному

дискурсі ним позначають мир, заснований на відновленні порушених прав, доступі до правосуддя, забезпеченні індивідуальної та державної відповідальності за порушення прав людини та міжнародні злочини та гарантуванні репарацій постраждалим. У практичному вимірі “справедливий” мир – це мир, легітимізований суспільством, адже він враховує голоси постраждалих, покладає край безкарності та запобігає повторенню злочинів. Такий мир є передумовою створення довіри, а, отже, й умовою довготривалості у логіці “сталого миру”.⁶

У сучасних міжнародних дискусіях дедалі більше наголошується, що без справедливості не може бути стійкого миру. Водночас справедливий мир потребує сталих політичних та інституційних гарантій. Таким чином, ці дві концепції є взаємопов'язаними та утворюють єдину формулу.

⁵ UNSDG. What does “sustaining peace” mean? URL: https://unsdg.un.org/sites/default/files/Guidance-on-Sustaining-Peace.170117.final_.pdf; International Peace Institute. Sustaining Peace: What Does It Mean in Practice? URL: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2017/04/1704_Sustaining-Peace-final.pdf

⁶ Eli S. McCarthy. Just Peace Framework: A Brief Primer. The Journal of Social Encounters: Vol. 7. URL: https://digitalcommons.csbsju.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1213&context=social_encounters

Що стосується дискусії навколо формули миру в Україні, то основною офіційною концепцією є **Формула миру Президента Володимира Зеленського**, яка була офіційно представлена у листопаді 2022 року на саміті G20 в Індонезії.⁷ Вона складається з десяти взаємопов'язаних пунктів:⁸

1. Радіаційна та ядерна безпека (будь-яке використання ядерної енергії, об'єктів та пристроїв має бути безпечним, належно регульованим і контрольованим; ядерна інфраструктура України має перебувати під її суверенним контролем та бути демілітаризованою; будь-які форми ядерного шантажу мають бути припинені).
2. Продовольча безпека (питання продовольчої безпеки має бути позбавлене збройного складника та не бути об'єктом для маніпуляцій, оскільки російська агресія створює глобальні ризики та підриває глобальну продовольчу безпеку).
3. Енергетична безпека (захист критичної енергетичної інфраструктури, оскільки вона не може бути інструментом агресії; необхідно гарантувати доступність, захищеність і стабільність енергопостачання).
4. Звільнення всіх полонених і депортованих осіб (шляхом повного обміну повинні бути звільнені всі українські громадяни, які утримуються в Росії та на тимчасово окупованих територіях України: військовополонені, інтерновані, ци-

вільні, примусово переміщені й депортовані особи, включаючи дітей).

5. Відновлення територіальної цілісності України (відновлення суверенітету, незалежності, єдності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів та відповідно до Статуту ООН).
6. Виведення російських військ і припинення бойових дій (повне й безумовне виведення всіх військ РФ з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів як необхідна передумова для тривалого миру).
7. Відновлення справедливості (притягнення Російської Федерації до відповідальності за всі порушення міжнародного права в Україні або проти неї; невідворотність відповідальності та покарання та забезпечення репарацій й відшкодування завданих збитків є ключовими принципами).
8. Екологічна безпека (усунення довгострокових екологічних наслідків війни, зокрема через відновлення природного середовища, очищення територій, екопроекти; це питання глобальної стабільності).
9. Недопущення ескалації та повторення агресії (безпека має бути гарантована юридично обов'язковими інструментами міжнародного права, посилена надійними власними оборонними можливостями та інтегрована в нову архітектуру міжнародної безпеки).

⁷ Міністерство закордонних справ України. Формула миру. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/formula-miru>

⁸ Філософія Української Формули миру. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/19/45/a0284f6fdc92f8e4bd595d4026734bba_1691475944.pdf

10. Фіксація закінчення війни (створення чіткої рамки підтвердження припинення війни, надання зобов'язань та гарантій безпеки, створення умов для післявоєнного врегулювання, узгодження умов фінансування відбудови України, а також розробка механізмів запобігання повторенню агресії проти України та будь-якої іншої держави у майбутньому; підписання відповідного документу на мирній конференції).

Ключові положення Формули миру були відображені в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 11/6 (2023) “Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеохоплюючого, справедливого та сталого миру в Україні”, яку підтримала 141 держава.

Виклики

1. **Відсутність в українському суспільстві єдиного розуміння понять “сталий мир” та “справедливий мир” та їх складових елементів.** Це зумовлено, зокрема, недостатньою комунікацією державних інституцій із суспільством щодо змісту цих категорій, браком публічної дискусії та вироблення спільного бачення й узгоджених “червоних ліній” для перемовин. Від того, як саме суспільство та держава визначатимуть, що є “сталим і справедливим миром” у сучасному безпековому контексті, значною мірою залежить подальший перебіг політичних, правових і соціально-економічних процесів у країні. Водночас важливо ще раз наголосити, що поняття “сталий мир” не є автоматично тотожним “справедливому миру”. Вони повинні розглядатися як взаємодоповнювані, але не як взаємозамінні категорії. Саме тому їх чітке термінологічне

не розмежування, визначення ключових критеріїв та подальша цілеспрямована комунікація, як з українським суспільством, так і з міжнародними партнерами, є невідкладним завданням державної політики.

2. **Поширення на міжнародних майданчиках наративів, нерелевантних для українського суспільства, зокрема ідей “замирення” та “пробачення”.** Їхнє активне просування значною мірою зумовлене пропагандистськими та маніпулятивними діями Російської Федерації, а також некритичним перенесенням досвіду інших держав, що стикалися з внутрішніми збройними конфліктами або завершували війни десятиліття тому. Використання такого досвіду без урахування українського контексту призводить до нав'язування суспільству невідповідних моделей миробудування, які не враховують специфіку агресії Росії та масштаб і особливості порушень міжнародного права.
3. **Нерозвиненість державної політики у сфері реінтеграції громадян/ок, зокрема дітей, які перебували або продовжують перебувати на окупованих територіях.** Бракує цілісного підходу та ефективних механізмів для забезпечення сталості їхнього перебування в регіонах, куди вони перемістились, та соціальної адаптації, а також належного розуміння цих процесів у суспільстві. Недостатня кількість спеціалізованих реабілітаційних програм і заходів, спрямованих на задоволення їхніх специфічних потреб, створює ризики маргіналізації та посилення соціальної вразливості цих груп.
4. **В українському суспільстві спостерігається формування певних ліній роз-**

межування між різними соціальними групами, зокрема між тими, хто залишались на території України, і тими, хто були змушені виїхати за кордон; між військовослужбовцями/ицями та тими, хто не брали безпосередньої участі у бойових діях; між тими, хто пережили полон чи незаконне позбавлення волі, та тими, хто не проходили через це; між громадян(к)ами, які втратили житло, майно чи близьких, і тими, хто не зазнали подібних втрат; тими, хто пережили воєнні злочини, та тими, хто не зазнали порушень тощо. Такі відмінності у досвіді створюють потенційні підстави для конфліктів, що стають на заваді консолідації та єдності громадян/ок.

5. **Кількість осіб, які змушені були виїхати з України (після 2022 року)**, становить 7 мільйонів.⁹ Зокрема, у період з жовтня 2022 року по жовтень 2023 року серед мігрантів/ок частка жінок та дітей становила 84%.¹⁰ Така структура вимушеної міграції створює суттєві виклики для держави, пов'язані як із забезпеченням прав та потреб цих груп за кордоном, так і зі складністю їх залучення до процесів миробудови та перспективами повернення в Україну.

Рекомендації

Ці рекомендації стосуються як зовнішніх аспектів процесу досягнення сталого та справедливого миру, як-от формування консолідованої позиції України для мирних перемовин, визначення рамок та принципів розбудови та підтримки миру, а також забезпечення послідовної комунікації із міжнародними партнерами; так і внутрішніх аспектів, що передбачають досягнення суспільної узгодженості, підтримку національної єдності та ухвалення відповідних рішень і практичних дій на державному рівні. Рекомендації також стосуються питання інтеграції інтересів та потреб різних соціальних груп до процесу досягнення сталого та справедливого миру, а саме: внутрішньо переміщених осіб та мешканців/ок постраждалих громад; осіб, які перебували на окупованих територіях; військовослужбовців/иць та ветеранів/ок; сімей військових; постраждалих від воєнних та інших злочинів та порушень; дітей та молоді; осіб з інвалідністю; осіб, що зазнали особливих втрат (майна, житла, членів родини); українців/ок, які перебувають за кордоном; громад, які приймають переселенців/ок.

1. **До елементів сталого й справедливого миру мають бути включені ключові принципи** порядку денного 1325 “Жінки, мир, безпека”: участь, **відновлення, попередження, захист**; а також 7 вимірів,

⁹ 7,5 млн українців виїхали за кордон через війну, – Сибіга. Українські Новини. URL: <https://ukranews.com/ua/news/1054099-7-5-mln-ukrayintsiv-vyyihaly-za-kordon-cherez-vijnu-sybiga>

¹⁰ Міграційні процеси: яка ситуація з українськими біженцями?. Ціна держави - проект CASE Україна. URL: <https://cost.ua/migratsijni-protsezy-yaka-sytuatsiya-z-ukrayinskymy-bizhentsyamy/>

рекомендованих міжнародними організаціями: розмінування, подолання наслідків конфліктів, запобігання їх виникненню, верховенство права, змінення інститутів демократії, розвиток освіти й культури, міжнародне співробітництво та підтримка.

2. **Віднесення до поняття “справедливого миру” таких елементів, як:**

- забезпечення правосуддя;
- відповідальність за воєнні злочини та інші порушення, в тому числі СНПК;
- репарації постраждалим (реституція, компенсація, реабілітація, сатисфакція, гарантії неповторення).

3. **Віднесення до поняття “сталого миру” таких елементів, як:**

- соціально-економічна реінтеграція;
- підтримка постраждалих громад;
- відбудова якісно нової інфраструктури й забезпечення належних державних послуг;
- інституційні та демократичні реформи;
- реформи сектору безпеки й сектору правосуддя;
- забезпечення інклюзивності;
- повноцінна участь жінок і молоді у процесах ухвалення рішень;
- реінтеграція та реабілітація військовослужбовців/иць, створення можливостей отримати психологічну, соціальну та економічну допомогу;

- розбудова культури діалогу;
- розвиток культури діалогу та ненасильницьких практик;
- освіта миру.

4. **Визначення елементів сталого та справедливого миру повинно виходити за рамки виключно політичних переговорів і охоплювати інші сфери суспільного життя, як-от реінтеграцію громадян/ок, відновлення інфраструктури, економічний розвиток, соціальні реформи тощо.**

5. **Вжиття заходів для зміцнення національної єдності.** Кожен і кожна мають відчувати, що їхній досвід війни є особливим і однаково важливим для побудови миру. Міжнародний досвід доводить, що суспільне примирення й визнання досвідів різних груп є ключем до довготривалої стабільності.

6. **Держава повинна створювати механізми для залучення українок та українців, які перебувають за кордоном, до процесів миробудування.** Важливо інтегрувати їхній досвід, можливості й ресурси у формуванні та адвокації політик відновлення та повернення.

7. **Встановлення чітких «червоних ліній»** щодо тих позицій, які є неприйнятними для України у майбутніх мирних угодах (наприклад, безкарність за воєнні злочини, в тому числі СНПК, відмова від територій тощо). Такі “червоні лінії” мають бути консолідовано прокомуніковані як усередині країни, так і на міжнародному рівні.

8. **Формування порядку денного повинно базуватися на універсальних і демократичних цінностях:** єдності, толерантності, інклюзивності, рівності, верховенстві права. Одночасно необхідно забезпечувати розвиток концепції “всеохопної оборони” та посилювати відчуття безпеки серед громадян.
-
9. **Потрібно виробити узгоджені з українським суспільством визначення понять “сталий мир” та “справедливий мир”,** які стануть основою для єдиної політики держави та зовнішньої комунікації з міжнародними партнерами.

II. Євроінтеграційний процес та процеси гендерно чутливого відновлення: як інтегрувати європейські стандарти рівності?

Україна сьогодні перебуває на двох взаємопов'язаних, але різних за своєю логікою процесах: з одного боку — це рух до європейської інтеграції, з іншого — відновлення після збройної агресії Російської Федерації. Обидва напрями створюють можливості для трансформації держави на засадах демократичних цінностей, верховенства права та рівності.

Євроінтеграційний процес спрямований на системне наближення до стандартів ЄС у політичній, правовій, соціальній та економічній сферах, що включає обов'язкове дотримання принципу рівності та недискримінації. За останні роки Україна досягла важливих результатів у цьому напрямі. У 2022 році країна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, а у 2023 році розпочала виконання рекомендацій Єврокомісії, серед яких окремо підкреслюється необхідність забезпечення рівних прав і можливостей. У 2023

році була ухвалена Національна стратегія зі зменшення гендерного розриву в оплаті праці до 2030 року та План дій для її реалізації, розроблені у співпраці з громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Що стосується процесів мирних перемовин та повоєнного відновлення, в цьому напрямку також вже запроваджуються підходи для інтеграції гендерної рівності: від врахування потреб жінок і чоловіків у програмах відбудови інфраструктури до спеціалізованих ініціатив з підтримки жінок-підприємниць, внутрішньо переміщених осіб та ветеранок. Ці підходи стали результатом спільної роботи урядових структур, громадянського суспільства та міжнародних партнерів та рекомендацій, які визначають ключові блоки інтеграції гендерної рівності у відновлення. Зокрема, виділяються такі сфери, де врахування гендерного виміру є критично важливим:¹¹

¹¹ Український Жіночий Фонд. Відбудувати з жінками – краще для всіх. 10 блоків гендерно інклюзивного відновлення. URL: <https://uwf.org.ua/vidbuduvaty-z-zhinkamy-krashhe-dlya-vsih-10-blokov-genderno-inklyuzyvnoho-vidnovlennya/>

- участь жінок і чоловіків у процесах прийняття рішень;
- забезпечення економічних можливостей для жінок;
- захист постраждалих від насильства та воєнних злочинів;
- освіта, культура, охорона здоров'я та соціальна політика, орієнтовані на рівність;
- відбудова інфраструктури з урахуванням доступності та інклюзивності.

Крім того, у вересні 2023 року розпочала роботу **Платформа забезпечення гендерного мейнстрімінгу та інклюзії у відновленні** – дорадчий орган при Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. А у 2024 році, під час Міжнародної конференції з відновлення України в Берліні, Україна спільно з урядами країн-партнерів, міжнародними та громадськими організаціями, представниками/цями бізнес-спільноти заснували **Альянс для просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в Україні у процесі відновлення**. Його метою є об'єднання зусиль у реалізації існуючих та започаткуванні нових ініціатив, спрямованих на впровадження гендерно орієнтованих підходів у процес відбудови, а також просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в Україні.¹² Наразі очікується затвердження Дорожньої карти з планування подальших кроків у впровадженні гендерного мейнстрімінгу у відновленні на 2025-2026 роки.

Виклики

1. Попри активне просування європейської інтеграції та адаптацію законодавства України до стандартів ЄС, **євроатлантичний вимір залишається недостатньо врахованим у політиках щодо відновлення**. Такий підхід створює ризик фрагментації, коли інтеграція відбувається паралельними треками без належної синергії. Це знижує ефективність як у питаннях відновлення та розбудови миру, так і у зміцненні демократичних інституцій.
2. Євроінтеграція та процеси гендерно чутливого відновлення часто сприймаються як **суто технічні**, що зводить їх до формальної імплементації норм або до відновлення пошкодженої інфраструктури після деокупації чи обстрілів. Такий підхід ігнорує комплексність поняття “відновлення”, яке включає також соціальний, інституційний, культурний та правовий виміри. Гендерний компонент у цьому контексті часто або повністю випадає з порядку денного, або розглядається як другорядний. Це створює ризик відтворення нерівностей та посилення вразливості окремих груп населення у післявоєнний період, що суперечить європейським і міжнародним стандартам та принципу інклюзивного відновлення.
3. Труднощі у запровадженні **планів відновлення на рівні громад**. На місцевому рівні часто відсутнє чітке розуміння того,

¹² Україна спільно з партнерами започаткували Альянс за гендерно-чутливе та інклюзивне відновлення на полях URC-2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-spilno-z-partneramy-zapochatkuvaly-alians-zahenderno-chutlyve-ta-inkliuzyvne-vidnovlennia-na-poliakh-urc-2024>

які саме елементи повинні містити плани відновлення, що ускладнює їх ефективну розробку та реалізацію. Водночас наявна експертиза та напрацьовані рекомендації залишаються малодоступними для тих, хто безпосередньо працює над підготовкою таких планів у громадах.

4. **Бюрократичний характер євроінтеграційного процесу та криза лідерства в Європі.** Процес набуття членства в ЄС вимагає від України проходження складних і тривалих процедур. Бюрократичний характер процесу створює ризик втрати динаміки та зниження довіри суспільства, яке очікує швидких і відчутних результатів. Водночас ЄС переживає **кризу лідерства** та внутрішні політичні суперечності, що впливають на його здатність ухвалювати стратегічні рішення. Це може позначатися на темпах і якості підтримки України, в тому числі в питаннях гендерно чутливого відновлення.

Рекомендації

1. **На законодавчому рівні:**
 - забезпечити своєчасну розробку та затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” до 2030 року;
 - привести національне законодавство у сфері гендерної рівності та протидії насильству у відповідність до стандартів ЄС та здійснювати регулярний моніторинг реалізації цих норм.
2. **Забезпечити системну комунікацію з суспільствами країн ЄС шляхом проведення цільових адвокаційних кампаній.** Їхня мета – зміцнення суспільної та політичної підтримки процесу набуття Україною членства в ЄС, а також формування сприятливого інформаційного та ціннісного середовища для переговорного процесу з Російською Федерацією. Такі кампанії мають поєднувати інформування про європейський вибір України, досягнуті реформи, внесок у спільну безпеку та цінності демократії, прав людини й гендерної рівності.
3. **Забезпечити системне підкреслення та посилення ролі українських жінок як активних лідерок процесів євроінтеграції,** а також як трансляторок досвіду демократії, стійкості та безпеки. Це сприятиме формуванню позитивного іміджу України як держави, яка втілює європейські цінності через гендерну рівність та інклюзивність.
4. **Розбудувати та інституційно закріпити механізми системної взаємодії з українськими жінками, які перебувають у країнах ЄС та за його межами.** Це включає створення ефективних каналів комунікації, залучення їхнього досвіду та ресурсів до процесів миробудівництва та відновлення, а також підтримку ініціатив жіночих діаспорних організацій. Така взаємодія сприятиме збереженню зв'язку з державою та мобілізації додаткових ресурсів.
5. **Створення практично орієнтованого інструменту для поширення плану відновлення громад на місцевому рівні, а саме методики (методичних рекомендацій) з контрольними списками до**

виконання, що включає планування і реалізацію. Це дасть змогу стандартизувати процеси, зробити план відновлення доступнішим на місцях та покращити ефективний моніторинг. Наразі певні документи для цього вже існують. Зокрема, йдеться про **Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Порядок розробки, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад, План відновлення України**. Однак важливо розробити ще й інструмент, що даватиме практичні відповіді задля ефективної реалізації запропонованих рішень.

6. Інтеграція гендерної перспективи в секторі безпеки та оборони, зокрема відповідно до стандартів НАТО:

- забезпечити обізнаність з гендерних питань серед осіб, відповідальних за стратегічне та оперативне управління, включно з плануванням воєнних операцій;
- враховувати потреби військовослужбовців, як-от належне індивідуальне екіпірування, адаптація військової інфраструктури, засоби гігієни, гендерно чутливі підходи в логістиці та забезпеченні тощо;
- посилити участь жінок у процесах ухвалення рішень у сфері безпеки й оборони.

III. Жінки як суб'єкти процесу досягнення сталого та справедливого миру, їх видимість та присутність у цьому процесі станом на сьогодні, зокрема у переговорних процесах: які бар'єри існують та де спостерігаються зміни?

Попри те, що українські жінки досі залишаються недостатньо представленими у формальних переговорних процесах із Російською Федерацією, їхня роль у просуванні теми досягнення миру, справедливості та відновлення є значною та помітно зростає.

По-перше, на міжнародному рівні українські дипломатки, політикині та представниці громадянського суспільства забезпечують систематичну присутність гендерного виміру у глобальних дискусіях. Вони активно виступають на майданчиках ООН, Європейського Союзу, НАТО, в рамках міжнародних конференцій та партнерських ініціатив, де просувають українське бачення сталого та справедливого миру, акцентуючи на питаннях безпеки, відновлення, відповідальності та підтримки постраждалих.

По-друге, всередині країни відбувається посилення інституційної ролі жінок. В уряді та парламенті за останні роки дещо зросла кількість жінок на керівних посадах. У 2025 році Україна посіла 87 місце зі 153 країн за рівністю в політичній залученості, 100 місце за рівнем представництва жінок в парламенті (20,4% жінок-депутаток) та 61 місце за рівнем представлення жінок в уряді (30% жінок на керівних посадах вищого рівня). Це покращує можливості для інтеграції гендерної перспективи у політики відновлення та у ширший безпековий порядок денний.

Основні виклики

1. **Участь жінок у формальних процесах прийняття рішень на всіх рівнях залишається обмеженою та несистемною.** Наразі відсутні чіткі політики чи стратегії, які б пріоритизували посилення участі жінок в політичних процесах. Крім того, жінки недостатньо представлені на ключових керівних посадах у структурах безпеки та оборони. Наприклад, у складі Ставки Верховного Головнокомандувача відсутні жінки, а серед військовослужбовиць, попри їх значну кількість у лавах сил безпеки й оборони, високі військові звання присвоюються рідко. Це свідчить про структурні бар'єри, що обмежують просування жінок у керівних ролях у сфері оборони та безпеки. Як згадувалось вище, жінки відсутні й у складі офіційних переговорних делегацій, що брали участь у перемовинах із Російською Федерацією.
2. **Інформація про участь жінок у процесах миробудови подається несистемно та фрагментарно, без узгодженої комунікації між різними суб'єктами.** Це знижує видимість жінок як ключових суб'єктів у формуванні миру та послаблює їхній вплив на суспільний дискурс.
3. **Вкорінені гендерні стереотипи зумовлюють обмежене бачення ролі жінок у сфері безпеки, оборони та політики.** Це призводить до їхнього недостатнього представлення на керівних посадах і знижує можливості впливати на ключові процеси прийняття рішень.
4. **Недостатній рівень підготовки у сфері переговорних та дипломатичних практик, разом із часто обмеженим володінням англійською мовою знижують можливості жінок для активної участі у міжнародних перемовинах і процесах миробудівництва.**
5. **Особливої уваги потребує питання внутрішньої єдності між різними групами українок — тими, хто залишилися в Україні, перебувають на фронті або мають рідних військових, та тими, хто виїхали за кордон, — створює ризики фрагментації та непорозумінь.** Додатково потребує уваги **посилення суспільної поваги й належного визнання ролі військовослужбовиць та ветеранок у захисті держави.**
6. **Жінки залишаються малопомітними у публічних комунікаціях, особливо у безпековому секторі та серед тих, хто чинить опір на окупованих територіях.** Домінує маскулінізований образ героїні, тоді як різноманіття жіночих досвідів та ролей у війні та відновленні майже не представлено.

Рекомендації

1. **Налагодити системну взаємодію з організаціями з інших країн, які працюють над впровадженням порядку денного 1325 “Жінки, мир, безпека”.** Така співпраця має бути спрямована на об’єднання зусиль, обмін досвідом та формування спільної дорожньої карти дій у сфері миробудування, що дозволить посилити вплив жінок у мирних процесах та забезпечити узгодженість міжнародних і національних підходів.

2. **Створювати програми, спрямовані на підтримку українок у здобутті навичок лідерства та взаємопідтримки.** Це включає допомогу в подоланні мовних та психологічних бар’єрів, навчання публічних виступів, веденню переговорів і міжнародній дипломатії.

3. **Налагодити системну взаємодію зі Світовою федерацією українських жіночих організацій,** яка має багаторічний досвід зовнішньої адвокації. Її напрацювання можуть стати інституційною основою для формування нових ініціатив, спрямованих на просування українських інтересів у сфері миробудування та гендерної рівності на міжнародному рівні.

4. **Розбудова відкритих платформ і механізмів, що сприятимуть координації жіночих організацій та їхньому діалогу з державними інституціями.** Такі платформи мають забезпечувати можливість добровільного приєднання та фор-

мування спільних позицій із широкого спектра питань – від економіки й армії до екології та соціальної політики. Це дозволить представити консолідовані бачення розвитку держави під час міжнародних перемовин та у внутрішній політиці, зберігаючи водночас різноманітність голосів і підходів.

5. **Розробити спеціальний глосарій з гендерно чутливої мови,** який стане орієнтиром для органів влади, громадянського суспільства та медіа у формуванні єдиних стандартів мови, що відображає рівність і різноманітність, а також у просуванні єдиних мовних стандартів у сфері справедливого та сталого миру. **Важливо забезпечити використання гендерно чутливої мови** у всіх публічних матеріалах, інформаційних кампаніях та офіційних документах як прояву поваги, інклюзивності та інструменту підвищення видимості жінок.

IV. Яким чином забезпечити представлення жінок у тих процесах, де вони менш видимі та залучені? Які політичні, нормативні чи інституційні інструменти можуть цьому сприяти?

Відправною точкою є резолюція Радбезу ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”, на виконання якої Україна приймає НПД до 2030 року. Як зазначалось вище, попри позитивні здобутки у сфері євроінтеграції, реалізації Національного плану дій 1325 та активну діяльність жіночих організацій, в Україні все залишається проблема недостатньої представленості жінок у процесах перемовин та миробудівництва.

Міжнародний досвід демонструє ефективність таких системних практик та інструментів для забезпечення представництва жінок:

- **гендерні квоти.** Законодавство про вибори та публічну службу часто використовується для підвищення представництва жінок, що опосередковано впливає й на мирні процеси. У деяких країнах квоти

впроваджувалися безпосередньо у мирних угодах чи перехідних конституціях;

- **інституційні механізми та спеціальні формати в рамках переговорів.** Включення гендерного виміру до архітектури мирних переговорів є одним з успішних підходів. Яскравий приклад – Колумбія, де під час переговорів 2012–2016 рр. було створено гендерну підкомісію. Цей орган відповідав за врахування прав жінок і гендерної рівності у всіх пунктах угоди;¹³
- **розвиток спроможності жінок виконувати переговорні та посередницькі ролі.** У світі діють регіональні та глобальні мережі жінок-миротворниць, які не лише адвокатують участь жінок, але й проводять навчання. Зокрема, протягом

¹³ New Evidence: To Build Peace, Include Women from the Start. URL: <https://www.usip.org/publications/2021/03/new-evidence-build-peace-include-women-start>

останнього десятиліття різні міжнародні структури організували численні тренінги з переговорних навичок спеціально для жінок;¹⁴

- **національні та регіональні платформи для консультацій із жінками.** Активність жіночих організацій і мереж “знизу” є рушієм змін, що примушує офіційні кола включати жінок до переговорів. Не менш вагомим є внесок жінок у непрямі мирні ініціативи та зміцнення соціального порозуміння.

Виклики

1. **В Україні й досі поширені стереотипні уявлення про те, що сектор безпеки й оборони є “не жіночою справою”.** Це призводить до знецінення ролі жінок у військовому середовищі та ускладнює їх залучення не лише до служби у силах безпеки й оборони, але й до публічної комунікації щодо військової сфери. Як наслідок, жінки залишаються менш видимими у стратегічних дискусіях про безпеку та мир, що обмежує їхній вплив на прийняття рішень і формує викривлене суспільне уявлення про роль жінок у війні та відновленні.
2. **Попри запровадження гендерних квот і зростання кількості жінок у місцевих радах, їхня реальна участь у процесах**

прийняття рішень залишається обмеженою. Жінки часто не займають керівних посад у виконавчих органах місцевого самоврядування, мають менше можливостей впливати на розподіл ресурсів та формування місцевих політик. Це посилюється браком системної підтримки жінок-лідерок на рівні громад та стереотипним сприйняттям їхньої ролі у сфері політики, що звужує їхню видимість і вплив на стратегічні рішення.

3. **Станом на сьогодні залишається невирішеним питання, чи буде завершена реформа виборчого законодавства** відповідно до рекомендацій Європейської комісії, зокрема щодо вдосконалення механізму гендерних квот та забезпечення реалізації виборчих прав для громадян/ок за кордоном.

Рекомендації

1. **Забезпечення послідовної імплементації національних стратегічних документів,** зокрема Дорожньої карти з питань верховенства права (яка, серед іншого, містить окремий блок щодо гендерної рівності), Національних планів дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”.

¹⁴ Clingendael celebrates women negotiators and mediators for International Women's Day. URL: <https://www.clingendael.org/news/clingendael-celebrates-women-negotiators-and-mediators-international-womens-day>

2. **Розвиток ефективних механізмів координації**, зокрема формування ключової групи (“core-group”) для узгодженої та системної комунікації між державними органами, громадянським суспільством і міжнародними партнерами. Забезпечити єдність та чіткість позицій України у зовнішніх комунікаціях.

3. **Створення цифрових інструментів для залучення громадськості**, зокрема з метою підвищення поінформованості суспільства, де і як можна долучатися до процесів миробудування та гендерно чутливого відновлення.

4. **Проведення просвітницьких та комунікаційних кампаній**, які підкреслюватимуть роль жінок у процесах миробудування та формуватимуть суспільне розуміння сталого й справедливого миру. Такі кампанії сприятимуть зміні стереотипів, посиленню довіри до жінок-лідерок і мобілізації підтримки з боку суспільства та міжнародних партнерів.

5. **Контроль за дотриманням застосування гендерних квот і забезпечення прав жінок за кордоном під час виборів**. Важливим є забезпечити, щоб законодавство, яке регулюватиме виборчий процес після закінчення війни, враховувало можливість балотуватися й обиратися для всіх жінок, зокрема тих, які виїхали за кордон через повномасштабне вторгнення РФ в Україну.¹⁵

6. **Створення безпечних, сприятливих та фінансово стійких умов для діяльності громадянського суспільства**, зокрема жіночих організацій, жінок-лідерок, миротвориць, політичних діячок та правозахисниць. Це забезпечить їхню системну участь у процесах відновлення та посилить інклюзивність ухвалюваних рішень.

7. **Забезпечення цілеспрямованих програм лідерського навчання та менторства для жінок, зокрема у секторі безпеки й оборони**. Їх реалізація державними структурами, громадськими організаціями та навчальними закладами із залученням міжнародних партнерів через наставництво й обмін досвідом сприятиме збереженню й посиленню присутності жінок на бойових посадах та забезпечить їхні лідерські ролі у післявоєнний період.

8. **Запровадження механізмів внутрішнього аудиту та регулярної самооцінки для переговорних груп**, спрямовані на перевірку складу делегацій і процесу формування порядку денного. Це дозволить забезпечити прозорість, інклюзивність та належне представлення всіх суб'єктів, які мають бути залучені до переговорного процесу.

¹⁵ ГО “Опора” проводила дослідження з цих питань, зокрема такі: Експертний погляд на ключові виклики для реалізації виборчих прав жінок як вразливої групи виборців, Аналіз законопроектів щодо змін до Виборчого кодексу з протидії гендерній дискримінації.

V. У які саме сфери процесу досягнення сталого та справедливого миру залучення жінок є вкрай важливим?

Відповідно до порядку денного 1325 “Жінки, мир, безпека” та міжнародних практик, ключовими сферами є, зокрема, такі:

- рівноправна участь жінок у дипломатичних службах, що дозволяє врахувати ширший спектр перспектив під час формування зовнішньої політики та мирних ініціатив;
- жіноча участь у мирних переговорах істотно підвищує шанс на успіх угод. Дослідження свідчать, що, коли жінки активно долучаються, угоди є більш дієвими, ймовірність, що мирна угода тримається щонайменше 15 років, зростає на 35%, а виконання домовленостей помітно покращується. Причина полягає в тому, що жінки часто привносять у перемовини питання прав людини, соціальної справедливості та потреб, які чоловіки можуть недооцінювати;¹⁶
- жінки повинні брати участь у системі правосуддя перехідного періоду – від розслідування воєнних злочинів до судового переслідування та механізмів примирення. Без цього, пріоритети та досвід жінок, постраждалих від конфлікту, не будуть враховані повною мірою, що може загальмувати або відкотити назад сам мирний процес;¹⁷
- жіноча присутність у силах безпеки підвищує рівень довіри населення та ефективність операцій;¹⁸
- повоєнна реінтеграція військовослужбовців/иць та ветеранів/ок і постраждалих громад – ще одна сфера, де голос

¹⁶ Council on Foreign Relations. Women's Participation in Peace Processes. URL: <https://www.cfr.org/womens-participation-in-peace-processes/>

¹⁷ Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок. Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді України. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/A4-UA-verstka-1.pdf>

¹⁸ Council on Foreign Relations. Women's Participation in Peace Processes. URL: <https://www.cfr.org/womens-participation-in-peace-processes/>

жінок є критичним. Жінки повинні брати участь як у формальних програмах роззброєння, демобілізації та реінтеграції, так і неформально – в громадах;

- критично важливо, щоб жінки були повноправними учасницями планування та реалізації повоєнного відновлення на всіх рівнях. Лише врахування потреб різних груп жінок і чоловіків дозволить зробити відбудову ефективною, справедливою і справді якісно новою.

Виклики

1. **Недостатнє представництво жінок на всіх рівнях прийняття рішень.** Жінки залишаються суттєво недопредставленими на міжнародному, національному та регіональному рівнях, зокрема у переговорах із РФ та в ключових безпекових і політичних процесах. Це обумовлено стереотипами щодо “чоловічих” сфер політики й оборони, браком системних механізмів залучення та підтримки жіночого лідерства. Наслідком є обмежене врахування потреб і досвіду жінок, що знижує легітимність та стійкість ухвалених рішень.

Рекомендації

1. **Забезпечення державним сектором представництва жінок у всіх сферах, де приймаються рішення,** зокрема в переговорних і політичних процесах, при формуванні політик і планів відновлення.

2. **Підтримка активної участі жінок, а також врахування їхніх потреб у процесах перехідного правосуддя.** Необхідно вдосконалити законодавство, забезпечити ефективні репараційні та реабілітаційні програми з урахуванням гендерно чутливого підходу (зокрема, це стосується постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом).

3. **Сприяти активній участі українок у “народній” дипломатії** через підтримку їхніх діаспорних мереж, створення платформ для співпраці та обміну досвідом. Забезпечити їхню взаємодію з громадськістю та інституціями країн перебування, особливо там, де спостерігається консервативний зсув чи політична поляризація (зокрема в Польщі та Угорщині), з метою зміцнення міжнародної підтримки України та просування цінностей демократії, рівності та справедливого миру.

VI. Лідерки якого рівня та з яким колом компетенцій повинні бути залучені до процесу досягнення сталого та справедливого миру в Україні?

В Україні вже закладено передумови для розширення участі жінок-лідерок у процесах миробудівництва. Одним із важливих здобутків стало відкриття нових посольств, що дало змогу посилити міжнародну присутність України в азійському й африканському регіонах та створило нові канали для представлення інтересів держави на глобальному рівні, у тому числі через залучення жінок-дипломаток. Значний внесок у формування позитивного іміджу України та адвокацію українських інтересів відіграє й “народна” дипломатія. Активність українських громадян/ок і громадських організацій у різних країнах світу забезпечує ширше представлення голосу України у глобальному дискурсі.

Важливу роль у цій сфері традиційно відіграє Світова федерація українських жіночих організацій (СФУЖО), яка протягом десятиліть системно працює у Канаді та США, вибудовуючи сталі механізми зовнішньої адвокації, захисту прав жінок та просування

демократичних цінностей. Досвід та репутація СФУЖО роблять її ключовим партнером у міжнародних ініціативах.

Крім того, українські громадські організації всередині країни та за її межами стали активними й важливими суб'єктами процесів відновлення, миробудування та євроінтеграції. Вони формують порядок денний, впливають на розробку державних політик і єднують жіночі рухи в Україні та світі, демонструючи високий потенціал для інтеграції в офіційні переговорні та дипломатичні процеси.

Основні виклики

1. **Недостатнє визнання ролі жінок на місцевому рівні.** Попри значний внесок місцевих лідерок (політикинь, активісток, представниць органів місцевого самоврядування, військовослужбовиць та гендерних координаторок), їхня участь у миротворчих процесах залишається несистемною та неінституціоналізованою. Бракує механізмів, що забезпечували б постійне залучення жінок на рівні громад, а також розвитку їхніх навичок у сфері адвокації, переговорів і прийняття рішень.
2. **Обмежені ресурси та низька політична видимість Коаліцій 1325.** Недостатнє фінансування ставить під загрозу сталість діяльності Коаліцій 1325 та її спроможність впливати на процеси миротворення на національному й місцевому рівнях. Водночас відсутність належного представлення на високому політичному рівні знижує видимість Коаліцій 1325 та жінок, залучених до миротворення, і обмежує обізнаність суспільства та партнерів про їхню діяльність.
3. **Нерівномірне охоплення українок у “країнах нової міграції”.** Жінки, які виїхали з України через повномасштабне вторгнення Російської Федерації, нині проживають у регіонах Азії, Близького Сходу та Африки. Однак їхня інтеграція в українські дипломатичні, культурні та адвокаційні мережі є обмеженою через відсутність усталеної практики співпраці з цими країнами, а також через нещодавнє відкриття або відсутність дипломатичних представництв України у цих регіонах.
4. **Загроза виключення військовослужбовиць з дискурсу про сталий та справедливий мир.** Попри активну участь жінок у секторі безпеки й оборони та їхній внесок у захист держави, їхня роль залишається малопомітною в стратегічних документах і нормативно-правових актах, що визначають підходи до миротворення та відновлення. Це створює ризик маргіналізації військовослужбовиць у процесі формування бачення справедливого миру.

Рекомендації

1. **Посилення лідерських, адвокаційних і переговорних навичок жінок на місцевому рівні.**
2. **Системна підтримка та розвиток Коаліцій 1325 по всій Україні.** Необхідно забезпечити сталість діяльності цієї мережі шляхом виділення фінансових та організаційних ресурсів, а також розвитку спроможностей її учасниць. Це передбачає навчання з гендерної експертизи, аналізу та планування політик, розробки комунікаційних стратегій і посилення взаємодії з органами влади та міжнародними партнерами.
3. **Висвітлення діяльності Коаліцій 1325 на високому політичному рівні.**
4. **Врахування специфіки країн нової міграції.** Важливо розробити гнучкі механізми взаємодії з українськими громадами в регіонах, де складно легалізувати

діяльність громадських організацій (зокрема в країнах Близького Сходу, Африки чи Азії). Це дозволить забезпечити залучення українок, які перебувають у цих країнах, до процесів миротворення та посилить їхнє представлення у глобальних дискусіях про сталий і справедливий мир.

5. **Інституціоналізація участі жінок з української діаспори.** Необхідно забезпечити системне залучення українок — як тих, хто виїхали після початку повномасштабного вторгнення, так і тих, хто тривалий час проживає за кордоном, — до робочих груп, комітетів та платформ при державних органах. Це дозволить використовувати їхній потенціал, міжнародні зв'язки, досвід роботи в різних сферах та країнах для впливу на політику відновлення й посилення міжнародної адвокації України.

6. **Забезпечення включення військовослужбовців, ветеранок і волонтерок.** Необхідно інституційно гарантувати їхню участь у процесах формування політики та визначення бачення справедливого миру. Визнання їхнього внеску у захист України має стати невіддільним компонентом державних стратегій і нормативно-правових документів.

7. **Перелік компетенцій лідерок, які повинні бути залучені до процесів миробудування:**

A. досвід:

- безпековий сектор — це військовослужбовиці, ветеранки або ті, хто проходять службу або ж працюють в секторі безпеки та оборони,

- правозахисна, юридична діяльність,
- управління або самоврядування;

B. компетенції:

- аналітичне мислення,
- критичне мислення,
- досвід антикризового управління,
- гендерна експертиза,
- експертиза у сфері права, міжнародного права та правосуддя,
- знання англійської мови;

C. м'які навички:

- навички посередництва,
- навички ведення діалогу,
- комунікаційні навички
- переговорні навички,
- психологічна стійкість,
- власна налаштованість і мотивація.

VII. Які питання, що відображають інтереси й потреби різних груп жінок і чоловіків мають бути включені до переговорного процесу та яким чином здійснювати їхню адвокацію?

Україна послідовно порушує питання воєнних злочинів Російської Федерації, зокрема сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), на ключових міжнародних платформах (у Раді Безпеки ООН, Раді з прав людини, ОБСЄ, Парламентській асамблеї Ради Європи та на зустрічах із міжнародними партнерами). Одним із важливих здобутків стало підписання у 2022 році Рамкової угоди з ООН щодо протидії СНПК та затвердження Плану її імплементації, що дозволило сформувати інституційну основу для державної політики у цій сфері. Створення Міжвідомчої робочої групи з питань СНПК забезпечило координацію між державними органами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством.

Закон №4067 від 2023 року визначив правовий статус постраждалих від СНПК і передбачив механізм термінових проміжних репарацій, що стало унікальним кроком. Важливим напрямом є робота над створенням Державного реєстру осіб, постраждалих

від збройної агресії РФ, який охоплюватиме й постраждалих від СНПК і стане підґрунтям для національної системи відшкодувань та подальших міжнародних вимог до Російської Федерації.

На рівні суспільного дискурсу існує консенсус, що питання відповідальності за воєнні злочини, у тому числі СНПК, не може бути предметом політичних компромісів чи домовленостей. Українські посадові особи систематично наголошують на цьому під час міжнародних зустрічей, акцентуючи, що справедливий мир неможливий без правосуддя для постраждалих і забезпечення репарацій.

Виклики

1. **Відсутній офіційний політичний документ, який закріплює “червоні лінії”** для переговорного процесу, зокрема неможливість ігнорування воєнних злочинів, включно з СНПК, неприпустимість амністії за такі злочини чи відмови від репарацій.
2. **Існує ризик недостатнього представлення питань гендерно зумовленого насильства у мирних перемовних**, адже вони традиційно маргіналізуються на користь “великої політики”.
3. **Відсутня системна участь жінок-правозахисниць, експертток, представниць громадських організацій** у виробленні переговорних позицій, що обмежує врахування потреб постраждалих.
4. **Недостатня координація державних органів і громадянського суспільства** у відстоюванні єдиної позиції щодо репарацій і відповідальності.
5. **У міжнародній практиці часто спостерігається обмежене врахування питань СНПК у мирних угодах** (приклад – Боснія і Герцеговина, Ліберія, Колумбія, де питання репарацій та відповідальності за сексуальне насильство було закріплено лише частково).

Рекомендації

1. **Закріпити офіційні “червоні лінії” для переговорів**, які б включали неприпустимість амністії за воєнні злочини,

включно з СНПК; обов’язкове включення питань репарацій і забезпечення правосуддя; недопущення компромісів, які знецінюють права постраждалих.

2. **Інституціоналізувати участь жінок та громадських організацій у формуванні переговорних позицій**, наприклад, через дорадчі групи, експертні ради, тематичні робочі групи при уряді.
3. **Забезпечити адвокацію питань СНПК на всіх рівнях**: у переговорах з міжнародними партнерами, у майбутніх мирних угодах, у роботі з парламентами іноземних держав і міжнародними організаціями.
4. Адвокатувати за створення механізму репарацій для постраждалих, включно з символічними, матеріальними та колективними формами відшкодувань, узгодженими з міжнародними стандартами, фінансованого Російською Федерацією.
5. **Систематизувати комунікацію з міжнародними інституціями** (ООН, Рада Європи, МКС), **аби питання СНПК та репарацій були інтегровані в ширші процеси міжнародної відповідальності РФ**.

